

Salgında Ulusal Eğitimin Fırsat ve İmkan Eşitsizliğinde Tiranlaştırılıp Tanrılaştırılan Bilişim

Mustafa Karaağaçlı¹

Uzaktan eğitim (1)Basılı materyaller, (2)yayın yoluyla eğitim ve (3)yüzyüze eğitim yöntemlerini işe koşturmaktadır. Bu bağlamı bile uzaktan eğitimin salt bilişim temelli uygulamalardan farklı işlevler göstermektedir. Dolayısıyla uzaktan eğitim anılan üç temel yöntemiyle bilişimle eşitsizlikleri çoğaltmamakta herkese ulaşmayı hedeflemektedir. Aksi halde üç yöntemin sistem bütünlüğü içinde ele alınmamasıyla uzaktan eğitimin uzaktan eğitim severlerin konuşulmasından hiç hoşlanmadıkları yumuşak karınları ortaya çıkmaktadır.

1. Giriş

Bu çalışmada Salgında Ulusal Eğitimin Fırsat ve İmkan Eşitsizliğinde Tiranlaştırılıp Tanrılaştırılan Bilişim konusu ele alınmaktadır. Çalışmanın temel amacı: Bir krizde daha belirginleşen ulusal eğitim sisteminin “Fırsat ve imkan eşitsizliğini” ortaya koymaktır. Betimsel türde literatüre dayalı veriler ışığında gerçekleştirilen çalışmanın somut bulguları ilgili yasal metinlere; yorumlar, yargı ve tartışma konusunun seçimi ise yazarın post-positivist görüş ve gözlemlerine dayalı olarak yapılmıştır.

¹Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Öğr. Üyesi. (mkara@gazi.edu.tr)

Çalışmanın sistematik raporu; (1)Giriş, (2) Salgın Belası, (3)Salgında Mücbir Kalınan E-Öğrenmeyle Birlikte Buzdolabına Kaldırılanlar, (4)E-Öğrenmede Bilişimde Dezavantajlı Öğrenciler, (5)Epistemo Olarak Eşitsizlik, (6)Eşitsizlikte Aile Değişkeni, (7) Evrensel Bildirgede ve Ulusal Yasal Metinde Eşitlik, (8)Fırsat ve İmkan Eşitsizliğinde Tiranlaştırılıp Tanrılaştırılan Bilişim, (9)Reel Uzaktan Eğitim Salt Bilişime Bağlı Değildir!, (10)Eğitsel Eşitsizlikte Anahtar Kitle, (11)Sonuçlar, (12) Yargı ve (13)Tartışma alt başlıklarından oluşturulmuştur.

2. Salgın Belası

Çin’de ortaya çıktıktan sonra hızla yayılan Corona-19 virüsünün Türkiye’de tespit edildiği 11 Mart 2020’den bu yana bir yıl geçti. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından dış salgın (pandemi) olarak ilan edilmesi de aynı tarihlere denk gelir. Virüs, “Corona” tipi virüs grubundan olmakla birlikte ilk kez 2019’da görüldüğü için C-19 olarak adlandırıldı.

Salgının repertuarına bakıldığında; yeni salgının diğerlerinden farklı olarak şu nitelleri taşıdığı gözleniyor:

1. Eşzamanlı olarak **çok yayılıyor.**
2. Nerdeyse herkesi tehdit ediyor.
3. Domuz virüsü ve kuş gribi gibi olmayıp yeni ve benzersiz özellikler gösteriyor.
4. İnsanlara kolayca geçebiliyor.
5. İnsandan insana kolay ve sürekli bir şekilde bulaşabiliyor.
6. Çok sayıda insanın ölmesiyle değil; bulaş özelliği nedeniyle dış salgın (pandemi) olarak niteleniyor. Örneğin, kanser hastalığı türü ne olursa olsun, insanlarda çok sayıda ölüme

sebeptir ancak; bulaşıcı olmadığı için salgın olarak adlandırılmıyor.

7. Gençlerde ve sağlıklı kişilerde de hastaneye yatış ve ölümler görülüyor.
8. Salgının tedavileri için; Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji, Göğüs Hastalıkları ve İç Hastalıkları uzmanı hekimlerden en az ikisinin bulunması ve erişkin yoğun bakım yatağı bulunan hastaneler gerekli oluyor (WHO,2019).

3. Salgında Mücbir Kalınan E-Öğrenmeyle Birlikte Buzdolabına Kaldırılanlar

Gezegenin son bir yıldır yaşadığı salgın krizi, karşılıklı yüzyüze etkileşimleri bireyler arası görüşmeleri, geleneksel olarak alışılan gelen yüzyüze eğitim-öğretim hallerini buzdolabına kaldırmıştır. Oysa, mikrodan makroya bireysel, toplumsal, ulusal ve evrensel ilişkilerin temelini “karşılıklı etkileşimler” oluşturmaktadır. Öğrenme gibi (1)Kalıtım, (2)Çevre ve (3)Zaman gibi hem dışsal hem de içsel değişkenlere bağlı olan bir olguda ilişkiler etkileşimsiz buzdolabında ve soğuk hava deposuna kaldırılmış demektir. Çünkü; mücbir salgın sebebiyle gelinen ve tek seçenek olarak sunulan internet ortamı bilişim temelli uzaktan eğitim “bilişim mahkumiyetini” gündeme getirmiştir. Bu mahkumiyet, eğitim süreçlerinin temel öğelerinden olan öğrenciler için bilişim ortamlarına ulaşma ve yaralanma olgusunu yaşamsal önemli hale getirmiştir. anılan bu önemle birlikte; uzaktan öğretim süreçleri salt internet ve bilişim olanaklarına bağımlı hale getirilmiştir. Kapalı eğitim sisteminin geleneksel eğitim krizlerine “seçenek oluşturması nedeniyle değil de salgın nedeniyle eğitim erkinin planlamacıları ve yönetsellersi tarafından uzaktan eğitimin bir çare olarak görülmesi” uzaktan eğitimi temel “işgörülük epistemosundan uzaklaştırmıştır.

1. Çünkü uzaktan eğitim; yönetsel olarak; (1) Basılı materyallerle öğretimi, (2)Yayın yoluyla öğretimi ve (3) Yüzyüze öğretimi temel öğretim-öğrenme yöntemleri esas alır.
2. Çünkü uzaktan eğitimin; en temel öğretim-öğrenme ortamı basılı materyallerle yapılır.
3. Çünkü uzaktan eğitimde yayın yoluyla öğretim, basılı materyalleri, yüzyüze eğitim ise hem basılı materyalleri hem de yayın yoluyla yapılan öğretimi destekler işlemlere sahiptir.

Uzaktan eğitimin yukarıda sıralanan üç farklı ve temel öğretim-öğrenme yöntemleri ulusal eğitimde salgın krizinde bütünsel ve sistematik uygulanmadığından ortam, yöntem ve işleyiş süreçleri e-öğrenmeye dolayısıyla da bilişimden medet beklemeye kalmış durumdadır.

4. E-Öğrenmede Bilişimde Dezavantajlı Öğrenciler

E-öğrenme temelli bilişim ortamı uzaktan eğitim uygulamalarıyla bilişim teknolojilerine ulaşma olanağına sahip olamayan öğrencilerin yaşadıkları şu olumsuzluklar bilişim ortamı eksikliklerinin özel ipuçlarını verir niteliktedir:

1. Eğitimin izlenceleri teknolojiye bağlı olduğundan, e-öğrenme platformunu her öğrenci için “erişilebilir”değildir.
2. Öğrenme Yönetim Sistemleri (LMS- Learning Management System) ile daha iyi sonuçlar alınacağı varsayılır. Reel durum ise ulaşım tekno alt yapısı ve çalışma iç disiplini olmayan öğrenciler için etkisizdir.
3. Etkili ve verimli bir uzaktan öğrenme e-learning sistemi kitlesel hazırlandığından bireysel farklara duyarlı değildir.
4. Özellikle online eğitimlerde ve sınavlarda internet bağlantısı problemi yaşanması eğitimin aksamasına sebep olabiliyor (OECD, 2020).
5. Bir uzaktan eğitim platformunun bakım, güncelleme, barındırma, yedekleme maliyetleri sıradan bir web sitesinin bakım, güncelleme, barındırma, yedekleme maliyetinden daha yüksektir.
6. Bu dezavantajlara ek olarak da topluluk karşısında konuşma güclüğü olan öğrencilerin bu güçlükleri giderilemez

5. Epistemo Olarak Eşitsizlik

Her birey gezegene bile eşit yollarla gelmiyor. Bu eşitsizlik;

1. Sosyal
2. Ekonomik
3. Kültürel ve
4. Eğitsel düzey repertuarlarının farklılıklarından kaynaklanıyor.

Genel ama temeli güçlü olmayan; “Bireyler yasalar önünde eşit olarak doğarlar(!)” düşünüyü kol-

lektiflikten uzak liberal bir savunudan öte geçemiyor. Çünkü; anılan yeni liberal bu savın; gerçekleşmesi için doğmayla gelen eşitliğin yaşarken de sürdürülebilir olması gerekir ki; hem doğumda hem de yaşamın başta sosyallik ve eğitim olmak üzere diğer alanlarında da eşitlik olduğu öne sürülebilir.

Çünkü; düşünsel savda eşitlik pratikte gözlenmiyor. Bunun nedenleri arasında;

1. Ailenin sosyo-ekonomik durumu,
2. Eğitim düzeyi
3. Coğrafi bölgesel farklılıklar ve
4. Topoğrafik konumsal eşitsizliklerin doğurguları başta gelmektedir.

6. Eşitsizlikte Aile Değişkeni

Bireylerin sözde “fırsat ve imkan eşitliği” ile eğitime alındıklarının eğitim yönetselerince sıkça vurgulanmasına karşın; özellikle aile değişkeniyle birlikte diğer bir çok değişken eğitsel eşitsizliği gündeme getirmektedir. Bu değişkenler, ailelerin çalışma koşulları, gelir elde etme durumları ve cinsiyete bakışları gibi özellikler taşımaktadır. Kırsal kesimde yaşayan bir çocuğun ailesiyle birlikte tarla işlerinde çalışırken kentte yaşayan bir akrama kadar eğitimden yararlanamıyor olması eğitimde tipik eşitsizlik örneğidir.

7. Evrensel Bildirgede ve Ulusal Yasal Metinde Eşitlik

Eğitimde fırsat eşitliği; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde “Her bireyin eğitim görme hakkı vardır” olarak belirtilirken; Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve

Kültürel Haklar Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de eğitim hakkını güvence altına almaktadır.

Yasal metin olarak eşitlik ise 1739 sayılı

Dezavantajlı olan bu grupların eğitim hizmetinden yararlanmaya çalışmaları dezavantaj nedenlerini ortadan kaldırmaya çalışmaları fazladan emek, zaman ve para harcamalarını gerektirmektedir. Eş deyişle eğitim ihtiyacını karşılamaları fazladan ekonomik, fiziksel ve psikolojik çaba göstermeleri anlamına gelmektedir.

MEB Kanunu’nda, bu çalışmaya konu olan “fırsat ve imkan eşitliği” üzerine açıklamalara ilkesel olarak Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri başlığı altında şöyle yer verilmektedir: Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz” (Madde:4).

Bu ilke özünde:

1. “Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanmasını,
2. “Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılmasını,
3. “Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınmasını içerir.

Ancak, ilkenin yaşama aktarılmasında yaşamsal nitelikli krizler oluşturduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu krizlerin “eğitim alanında süregittiği özellikle son bir yıldır gezegeni kuşatan Covid-19 salgınıyla gerek evrensel dış salgın (pandemi) ve gerekse ulusal iç salgın (epidemi) olarak gözlenmektedir. Bu eğitim bağlamı eşitsizlik krizleri; bilişim araçlı eğitim hizmetleri götürmede ve sunmada daha somut olarak görülmektedir. Çünkü formal eğitimin mücbir sebeplerle evrildiği uzaktan eğitimin işleyiş süreçleri “teknolojinin adı bilişim tanrısı” olmuş durumdadır.

8. Fırsat ve İmkan Eşitsizliğinde Tiranlaştırılıp Tanrılaştırılan Bilişim

Evrilen uzaktan eğitim süreçleri bilişimi tanrı haline getirmiştir. Haberleşme, görüşme, konuşma, ders alma verme, etkileşim kurma gibi çok yönlü özellikler ve formasyonlar gerektiren her olgunun yaşam piramidinde tepeye “bilişimi” çıkarmıştır. Bilişimin yaşam piramidinin tepesine

çıkarılması iş bu çalışmanın öznesi olan “eğitimde fırsat ve imkan eşitsizliklerini” artırmış ve artırmaya da devam etmektedir.

Yasalarda ve uygulamalarda bireylere sunulan eğitim imkânlarını eşit olması ve eşit olarak yararlanma olasılığının kurgulanması bireylerin bu imkânlardan eşit olarak yararlanabildiği anlamına gelmemektedir. Bilişime dayalı eğitim görme, normal eğitim hizmetlerinden daha yüksek ekonomi gerektirmektedir. Bilişim ortamı araç kaynaklara her bireyin eşit koşullarda ulaşımı sosyal ekonomik olanaklara bağlı bulunmaktadır.

9. Reel Uzaktan Eğitim Salt Bilişime Bağlı Değildir!

Bilişim temelli uygulamalardan daha farklı yönetsel uygulamalar içeren uzaktan eğitim özünde, kavram ve sistem olarak yaşam boyu öğrenme, bağımsız öğrenme ve kitlesel eğitim süreçlerine;

1. Öğrenenle öğretene farklı ortamlarda süreçlere katma,
2. Sınıfları duvarsız oluşturma,
3. Okulları sınıfsız yapılandırma.
4. Yaş sınırlarını kaldırma,
5. Herkese açık olma
6. Öğrenme-öğretme zamanlarını esnek tutma ve
7. Ekonomik davranma destekli olanaklar sunmaktadır (Karaağaçlı, 2019a: 251).

Bu eğitsel, sosyal ve ekonomik yararları sağlama da uzaktan eğitim (1)Basılı materyaller, (2)yayın yoluyla eğitim ve (3)Yüzyüze eğitim yöntemlerini işe koşturmaktadır. Bu bağlamı bile uzaktan eğitimin salt bilişim temelli uygulamalardan farklı işlevler göstermektedir. Dolayısıyla uzaktan eğitim anılan üç temel yöntemle bilişimle eşitsizlikleri çoğaltmamakta herkese ulaşmayı hedeflemektedir. Aksi halde üç yöntemin sistem bütünlüğü içinde ele alınmamasıyla uzaktan eğitimin uzaktan eğitim severlerin konuşulmasından hiç hoşlanmadıkları yumuşak karınları ortaya çıkmaktadır (Karaağaçlı, 2021: 68-70).

10. Eğitsel Eşitsizlikte Anahtar Kitle

Eğitsel eşitsizliği, Eğitim Teknolojisi Bilgi Kolunun ortaya attığı “anahtar kitle” gerçeği daha belirginleştirmektedir (Alkan, 1998; 9). Çünkü; anahtar kitle; eğitim ihtiyacı çok ama maddi kültürel olanakları zayıf olan gruplardır.

Bu gruplar daha eğitim hizmetinin başında dezavantajlara sahip sürece dahil olmaktadır. Dezavantajlı olan bu grupların eğitim hizmetinden yararlanmaya çalışmaları dezavantaj nedenlerini ortadan kaldırmaya çalışmaları fazladan emek, zaman ve para harcamalarını gerektirmektedir. Eş deyişle eğitim ihtiyacını karşılamaları fazladan ekonomik, fiziksel ve psikolojik çaba göstermeleri anlamına gelmektedir.

11. Sonuçlar

1. Ulusal düzeyde vatandaşların refah ve mutluluğunu artırmak, eğitimde fırsat eşitliğinin yaşama yansıtılmasıyla olanaklıdır.
2. İlgili yasalar ve bildirgelerdeki “eşitlik” ilkesi teoride ve sözde kalmakta; gerçekte ise bu ilkenin zıddı olarak salgın gibi krizlerde eğitimde özellikle bilişim temelli uzaktan eğitim hizmeti götürmede bireyler, aileler, coğrafyalar arası uçurumlar daha da artmaktadır.
3. Ulusal birlik ve bütünlük içinde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı destekleyici kolektif eğitim mekanizmalarına gereksinim duyulmaktadır.

12. Yargı

1739 Sayılı MEB Temel Kanunu’nda eğitimle ilgili belirtilen Türk Milli Eğitim Sistemini Düzenleyen Genel Esaslar, Türk Milli Eğitiminin Amaçları ve Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri gerek bu alt başlıklar gerekse farklı açıklamalar ile birlikte var olan uygulamalar ayrı ayrı incelendiğinde; ulusal eğitim sisteminin var olan yapısıyla “yasalda standart ilkeleri benimsediği, ancak pratikte ayrıksı uygulamalar içinde olduğu görülür.

Ulusal Eğitimin varolan uygulamalarıyla “beden, zihin, ahlak, ruh ve duygusal dengeli, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip hür vicdanlı bireyler yetiştirmesinin ütopyik kaldığı gözlenmektedir. Ulusal eğitimin bireylerin ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamada ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamada söylem ve eylem tutarsızlığı içinde olduğu dikkati çekmektedir.

Bu çalışmanın özel konusu olmamakla birlikte “çıraklık eğitimi üvey evlat muamelesi görmektir” kısa betimlemesi bile ulusal eğitimin meslek edindirme özneli girişimleri son yıllarda gözardı ettiği ilgili ve dikkatli kamuoyu tarafından somut olarak gözlenmektedir.

13. Tartışma

Salgın krizinde Ulusal Eğitimin Fırsat ve İmkan Eşitsizliği e-öğrenme temelli uzaktan eğitim uygulamalarında daha belirgin ortaya çıkmaktadır. Bireysel ve toplumsal gönenç ile eğitim arasında giderek doğrusal artan bağlar vardır. Ancak; Ulusal Eğitim Sisteminde eğitim düzeyi ile toplumsal gönenç arasında yeterli, planlı, tutarlı ve sistemli bağların kurulamamasının doğal bir doğurgusu olarak anılan sosyal, ekonomik, kültürel kıymet ve değerleri artırmada ivme olması gereken eğitim süreçlerinin bu formasyonu taşımaktan ve işe yararlılıktan uzak olduğu görülmektedir.

Eğitim ile ilgili nesnel ölçme ve değerlendirme araçları, yöntemleri ve teknikleri de bu bulguyu destekler niteliktedir. Buna neden en temel faktörün ise liberal ve yeni liberal kuşatmacı anlayışın genellediği ama; pratikte bir türlü “temel-lene-meyen” “fırsat ve imkan eşitsizliği” olgusunun yaşamsal sorunlarından kaynaklandığının güncel olarak tartışılması gereksinimi bulunmaktadır.

Kaynaklar

- Alkan, C. (1998). **Eğitim Teknolojisi**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- İHEB (1948). İnsan Hakları **Evrensel Bildirgesi Metni**.
- Karaağaçlı, M. (2019a). Öğretimde Materyaller ve Teknolojiler. Üçüncü Yazım Birinci Basım. Ankara: Kitapçı Basımevi Yayıncılık Tasarım San. ve Tic. Ltd. Şti. Zübeyde Hanım Mah. Sedef Sokak No:6-1 İskitler-Ankara Matbaa Sertifika No:34559. **Mart, 2019a**. ISBN:978-605-62357-6-4. Bandrol Seri No Aralıkları:T-HG-NNH 785269-785398.
- Karaağaçlı, M. (2021). Uzaktan Eğitimin Yumuşak Karınları. **Eleştirel Pedagoji Dergisi**. Ocak 2021. 68-70.
- MEB. (1973). **Milli Eğitim Temel Kanunu**. Ankara: 14.06.1973.
- OECD (2020). **Bir Bakışta Eğitim 2020 Raporu**. 11 Eyl 2020 — OECD Türkiye Eğitim Raporu.